

Solakzâde Tarihi'nde Kur'an Ayetlerinin Kullanılışı

The Usage of Quran Verses in the Solakzâde History

Dr. Öğr. Gör. Kadir ERBİL

Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı
Dr., Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and al-Balagha, Nevşehir, Turkey.
kadirerbil@nevsehir.edu.tr

 0000-0003-2530-4396

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type Derleme / Composition

Geliş Tarihi / Received

Kabul Tarihi / Accepted

Yayın Tarihi / Published

26 Kasım / November 2020

18 Ocak / January 2021

17 Mart / March 2021

Atıf Bilgisi / Cite as:

Erbil, Kadir. "Solakzâde Tarihi'nde Kur'an Ayetlerinin Kullanılışı", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (Mart 2021), 551-570. <http://doi.org/1051702/esoguifd.831929>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

CC BY-NC 4.0 This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Etik Beyanı / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve bu araştırmanın desteklenmesi için herhangi bir dış fon alınmadığı yazar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study; that all the sources used have been properly cited; that no external funding was received in support of the research.

Solakzâde Tarihi'nde Kur'an Ayetlerinin Kullanılışı

Öz Solakzâde Mehmed Hemdemî XVII. yüzyılda İstanbul'da yaşamış tarihçi, şair ve bestekârdır. Hakkında fazla bilgi sahibi olmadığımız Solakzâde, yazdığı şiirlerinde "Hemdemî", musiki de ise "Miskalî" takma adı ile tanınmıştır. Çocukluğundan itibaren tarihe ve tarih kitaplarına büyük ilgi gösteren Solakzâde, Hasodabaşı Hasan Ağa'nın yönlendirmesi ile *Nevâdirü'l Vuku'* adlı eseri yazmıştır. XVII. yüzyıl Osmanlı Tarihi ile ilgili kıymetli eserlerin yazıldığı bir dönem olmuştur. Solakzâde de kendi adını taşıyan *Solakzâde Tarihi* adını verdiği eserinde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Sultan I. Ahmed'in ölümüne kadar meydana gelen askerî ve siyasî olayları ele almıştır. Solakzâde Tarihi, Hoca Sadeddin Efendi'nin *Tacü't Tevârih*'i, Gelibolulu Mustafa Ali'nin *Kühü'l Ahbar*'ı ve Edirneli Mehmed b. Mehmed'in *Nuhbetü't Tevârih* isimli eserlerinin bir icmalidir. Bu sebeple olaylar, yazarın yararlandığı kaynaklardaki gibidir. Solakzâde'nin verdiği bilgiler, Osmanlı Tarihi'ne ışık tutmuş ve daha sonra telif edilen Osmanlı tarihlerine kaynaklık etmiştir. O, eserini telif ederken konunun önemine göre ayet, hadis, atasözleri ve şiirler kullanarak anlattığı olayları dini kaynaklarla desteklemiştir. Bu durum Solakzâde'nin dinî ve tarihî bilgiler konusuna çok hâkim olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Osmanlı Tarihi, Solakzâde Mehmed Hemdemî, Ayet, Savaş.

The Usage of Quran Verses in the Solakzâde History

Abstract Solakzâde Mahmad Hamdamî is a historian, poet and composer who lived in Istanbul in the 17th century. Solakzâde, about which we know very little, is known with the pseudonym "Hamdamî" in his poems and "Miskali" in music. Solakzâde, who showed an interest in history books since his childhood, is also the author of the work named *Nawadir al-wuku'*, written with the encouragement of Hasodabashi Hasan Aga. The history of Solakzâde, which includes the military and political events that took place from the foundation of the Ottoman Empire until the death of Sultan Ahmed I. It is the summary of Mehmed's works named *Nuhbat al-tawhari*. The work, which is far from originality because the author conveyed his sources exactly, was described as the most useful extract written on Ottoman History by Joseph Von Hammer. The information provided by Solakzâde in the *History of Solakzâde* shed light on the Ottoman history and was the source of the Ottoman histories that were later compiled. While copying his work, he supported the events he told using verses, hadiths, proverbs and poems according to the importance of the subject with religious sources. This situation shows that Solakzâde has a great command of religious and historical knowledge.

Keywords: Islamic History, Ottoman History, Solakzâde Mehmed Hemdemî, Verse, War.

Giriş

Solakzâde, XVII. asrın ilk yarısında İstanbul'da yaşamış bir tarihçi, mûsikişinâs ve bir şairdir. Hayatı hakkındaki kaynakların yetersizliği yüzünden, hakkında fazla bilgi bulunamamıştır. Solakzâde eserlerinde ailesi ve hayatına dair bilgi vermediği gibi, ondan bahseden eserlerde de bu konuları tam aydınlatacak yeterli bir bilgi mevcut değildir. Solakzâde'nin soyu hakkında sadece Ayvansaraylı Hâfız Hüseyin kaynağını açıklamadan, onun Üsküp'ten babası ile İstanbul'a geldiğini ve babasının solakbaşı (padişah muhafızlarının başı) olduğunu bildirmektedir. Onun Solakzâde lakabı, bu bilgiyi kısmen doğrulamaktadır.¹ Solakzâde'nin Üsküp'ten acemi oğlanlar ocağına alındığı

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1943), 218-226.

ve solak-başılıktan “çıkma ile tekaüt” (emekli) olduktan sonra evlenip, Mehmed Çelebî'nin dünyaya geldiği düşünülmektedir. Onun doğum tarihi belli değildir. Fakat 1068 (1657/1658) de öldüğü dikkate alınır, 1000 (1590) civarında İstanbul'da doğduğu tahmin edilmektedir.² Solakzâde Mehmed Hemdemî 1068 (1657/1658) yılında vefat etmiştir.³

Babası aslen Üsküp kökenlidir. Padişahın muhafızlarının başı (solakbaşı) idi. Bu nedenle de ona Solakzâde denmiştir. Telif etmiş olduğu *Solakzâde Tarihi*'nin mukaddimesinde kendini: “Tâ ezelden ehl-i hâlin mahremi, bende-i hâdî Mehmed Hemdemî, eş-şehîr bi-Solakzâde” diye tanıtır. Asıl adı Mehmed'dir, şiirlerinde “Hemdemî” mahlasını kullanır. Mûsikide ise Miskâlî mahlası ile bilinir.⁴ “Hemdemî” mahlasını bu musahipliği sırasında aldığı tahmin edilmektedir. IV. Murad'ın ölümünden sonra Padişah İbrahim ve IV. Mehmed döneminde de sarayda kalan Solakzâde, tarihini IV. Mehmed devri has odabaşlarından Hasan Ağa'nın yönlendirmesi ile yazdı. Solakzâde Mehmed, İstanbul'da öldü ve Silivrikapı'dan Seyyid Nizam Dergâhı'na giden caddenin sağında bir köşeye defnedildi.⁵ Günümüzde mezar taşı mevcut değildir. Kaynaklarda şiir, inşâ ve mûsikide mâhir, rindmeşrep, nüktedan ve geniş tarih bilgisine sahip biri olarak tanınır. Aynı dönemde yaşayan bir başka Solakzâde bulunmuyorsa, onun nakkaşlık yaptığı da söylenir.⁶

Solakzâde'nin yetişmesi, tahsili ve faaliyetleri hakkındaki bilgilerimiz de elimizdeki küçük kayıtlardan çıkan tahminlere dayanmaktadır. Onun saray mensubu bir solakın oğlu olması, meşhur tarihini telifte sarayın enderûn kısmının en ileri gelenlerinden Hasodabaşı Hasan Ağa'nın âmili olması, yine bu eserdeki saraya mensup bir tarihçi üslubu ve nihâyet Evliya Çelebi'nin onun sürekli Sultan IV. Murad'ın huzurunda bulunduğunu bildirmesi, Solakzâde'nin Osmanlı sarayında görevli olduğunu ortaya koymaktadır. Babasının bulunduğu saray hizmeti vesilesi ile onun daha küçük yaşta iken enderûna alındığı ve burada yetiştiği söylenebilir. Eserlerinden anlaşıldığına göre Solakzâde'nin çok mükemmel bir tahsil gördüğü söylenemez.⁷

1. Solakzâde Tarihi

Târîh-i Solakzâde (Solakzâde Târîhi) olarak bilinen bu eser özet niteliğinde bir Osmanlı tarihidir. Yazılış nedeni olarak; yazar çocukluğundan itibaren tarih kitaplarını çok sevdiğini, özellikle devrin sultanı IV. Mehmed dönemi olaylarının içinde bulunduğunu, bunları kaleme almak istediğini, fakat buna bir türlü fırsat bulamadığını, daha sonra eserini Has Odabaşı Hasan Ağa'nın yönlendirmesi ile telif etmeye başladığını belirtir. Aynı dönemde yetişen Güftî'ye göre, padişah

² M. Kemal Özergin, “Solakzâde Mehmed Hemdemî”. *MEB İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1998), 10/748-749.

³ Mustafa Safâî Efendi, *Tezkire*, nşr. Pervin Çapan (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005), 713-714.

⁴ Karşızâde Cemâleddin Mehmed, *Osmanlı Târîh ve Müverrihleri: Âyine-i Zurefâ*, nşr. Mustafa Arslan (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003), 47.

⁵ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Matb'a-i 'Âmire, 1333), 3/80-81

⁶ Abdulkadir Özcan, “Solakzâde Mehmed Hemdemî”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 37/371.

⁷ Özergin, “Solakzâde Mehmed Hemdemî”, 10/748-749.

tarafından Hoca Sadeddin Efendi'nin tarihini toplaması istenmiş, o da bu isteği ifâ etmiştir. Solakzâde, tarihini kaleme alırken, geçmiş yüzyıllarda ve kendi döneminde yazılan Rûhî, Neşrî, Yezdî, Âlî, Celâlzâde Mustafa Çelebi, Kemal Paşazâde, İdris-i Bitlisî, Peçevî, Hoca Sadeddin Efendi, Hasan Beyzâde gibi tarihçiler tarafından telif edilmiş kronikleri derli toplu bir özetini sunmuştur. Kendi yaşadığı ve tanıklık ettiği dönemleri ise ayrıntılı olarak kayda geçirmiştir.⁸

Solakzâde Târihi bazı kaynakların aynen aktarımı gibi bir görüntü vermesine rağmen, çok kişi tarafından okunmuş, yazılmış ve erken denebilecek tarihlerde yayımlanmıştır. Yıldırım Bayezid devrine kadar olan bölüm *Târîh-i Âl-i Osmân bi-Solakzâde* adıyla taş baskısı olarak yayımlanan eserin (İstanbul 1271) Sultan İbrâhîm devri ortalarına, 1053 (1643) yılına kadar gelen bölümünün neşri Solakzâde Tarihi adıyla yapılmıştır. Ayrıca Vahid Çabuk tarafından sadeleştirilmiş baskısı Kültür Bakanlığı Yayınları arasında 1989 yılında yayınlanmış, bu yayın H. Halit Atlı tarafından gözden geçirilerek İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. tarafından 2016 yılında yayınlanmıştır.

Solakzâde, tarihini nasıl yazdığını şöyle ifade eder; “Çocukluk döneminden beri tarih kitaplarını araştırarak, her ne mahalden sorulsa, gücümün yettiği kadar, bilgilerime göre cevap verirdim. Özellikle Osmanlı padişahlarının uğurlu zamanlarında meydana gelen olaylarla ilgili vakalar ve bilfiil hatırımda olanları devamlı kaleme almayı düşünürdüm. Böylece ben de kendime göre âlemde bir eser bırakayım derdim.

“Âdemin zâtı fenâ encâmdır

Haşre dek bâki kalan bir nâmdır.”

Nihâyet bu zayıf ve güçsüz Solakzâde, zamanın geçmesi ve ahvalin değişmesi ile zihnini perişân hale gelmekle, ihmâl içinde kalmış idim. Melek huylu bir zât olan ve hâlâ Serhâne-i Hassa'da bulunan güzel ahlaklı Hasan Ağa, her veçhile gerçekten müdebbir ve din ile devletin hayrını isteyen bir zât idi. O cömert kişinin ve insanları terbiye eden irfan sahibinin defalarca ihsanlarına mazhar olmuş, gece gündüz dualarımda idi.”⁹

Solakzâde Tarihi, Joseph von Hammer'e göre; kitapta anlatılan vakaların büyük bir kısmı Solakzâde'den önce telif edilen tarih kitaplarında da bulunmaktadır. Kitap bu açıdan bakıldığında derleme bir eserdir. Bu nedenle de kitap Solakzâde'nin kendi gözlem ve değerlendirmelerinden biraz uzaktır. Bazı emirlerin eğlenceye dalmalarını eleştirmiş, bu durumlardan padişahın, halkın ve ordunu da haberdar olması gerektiği vurgulamıştır. Devlet makamlarının zevkine düşkün, halktan soyutlanan idarecilerin hakkı olmadığını, aksi takdirde ülkenin işlerinin sıkıntıya düşeceği ve devletin zaafa uğrayacağını dile getirmiştir.

Solakzâde yaşadığı devirdeki sultanlara daha önceki sultanları örnek göstermiş, ilme ve ilim adamı olan ulemaya karşı takındıkları tavır ve davranışlarını dolaylı yollarla veya üstü kapalı olarak eleştirmiştir. Mesela Yıldırım Bayezid devrinde vuku bulan usulsüzlükleri eleştirmiş, Osman Gazi ve Orhan Gazi devirlerini örnek vererek sultanların ilim adamlarının sözlerini dinlediğini örnek

⁸ Özcan, “Solakzâde Mehmed Hemdemî”, 37/370.

⁹ Solakzâde Mehmed Hemdemî Efendi, *Solakzâde Târihi* (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası 1297), 2.

göstermiş, bu sultanların âlimlerin sözlerini dinleyerek onların görüşlerine önem verdiklerini belirtmiştir. Solakzâde, Kanuni Sultan Süleyman'ı ise Vezir-i Azam Ahmet Paşa'yı sebepsiz olarak Rüstem Paşa'nın tezviri ile katlettiği için açıkça eleştirmiştir. Bir kısım devlet adamı da yazar tarafından eleştirilmiştir.¹⁰

Solakzâde, olayları anlatırken ara sıra hurafelere yer vererek anlatımını zenginleştirme yoluna gitmiştir.¹¹

Solakzâde Tarihi dil yönünden kendi dönemindeki tarihçilerden farklıdır. Eserini oldukça sade bir Türkçe ile kaleme almış, süslü, şatafatlı kelimelere ve uzun cümlelere yer vermemiş, günlük konuşma diline yakın bir dil kullanmıştır.

Solakzâde anlatımını zenginleştirmek için âyet, hadis, deyim ve atasözlerini kullanmıştır. O dönem tarih yazarları, anlatımlarını kuvvetlendirmek için genellikle âyet ve hadis kullanmışlardır. Âyet ve hadislerin yanı sıra Arapça ve Farsça beyit kullanmak da çok yaygınlaşmıştı. *Solakzâde Tarihi* orijinallikten uzak olsa da gerek dil ve anlatım yönünden dönemindeki eserlere göre çok daha sade olması ve gerekse olayları uygun bir şekilde özetlemesi sebebiyle Osmanlı Tarihi açısından önemli bir kaynak olma niteliği taşır.¹²

2. Solakzâde Tarihi'nde Kur'an Ayetlerini Kullanışı

Tarih, geçmişin kültürünü ve manevi değerlerini geleceğe aktarır. Osmanlı tarihçileri olayları aktarırken kültürel ve manevi değerlere çok önem vermişlerdir. Onlar, tarihçi oldukları gibi aynı zamanda tefsiri, hadisi ve fikhî bilirlere yani ansiklopedik bilim insanları idi. Bu sebeple Osmanlı tarihçileri tarihi olayları aktarırken bunlara uygun âyet, hadis, atasözü ve şiirleri de kullanmışlar ve böylece yazdıkları metinlere manevî bir boyut kazandırmışlardır. Kur'an âyetlerini ustaca ve ihtiyaca binaen tekrar tekrar kullanmışlardır.

XVI. ve XVII. yüzyılda ve daha önceki dönemlerde Osmanlı tarihini kaleme alan müellifler, Kur'an ve hadise o kadar hâkimdiler ki, olayları anlatırken gerek gördükleri yere; metinde içeriği, şiirde vezin ve muhtevayı bozmayacak bir bütünlük içerisinde ilgili âyet ve hadisleri ustalık ve edebî bir şekilde yerleştirmişlerdir. Müellifler Kur'an ve hadisin geçmişle ilgili haberlerini, tarihî olaylarla anlatımlarını yeni bir bakışla ele alarak onlardan, sonraki nesiller için ibret verici ve yönlendirici sonuçlar çıkarmışlardır. Osmanlı tarihçileri sadece tarih kitaplarını yazarken değil, hayatın her alanında Kur'an ayetlerine başvurma metodunu uygulamışlardır.

Solakzâde, *Solakzâde Tarihi* adlı eserinde kullandığı ayetler; askerlere cesaret verme, onları savaşa teşvik etme, yapılan fetihleri dinî bir temele dayandırma, savaşta durumlarını tespit etme ve benzeri konular ile savaş dışında birçok konulardan seçilmiştir. Bu ayetler, savaş ortamı

¹⁰ Süleyman Lokmacı, "Solakzâde Tarihi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 63 (Eylül 2018), 525-526.

¹¹ Lokmacı, 526.

¹² Lokmacı, 529-530.

hazırlanırken onu dinî gerekçelere dayandırmak, yapılan işlere meşruiyet kazandırmak için kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*'nde konunun önemine göre Kur'an ayetlerini kullanmış hatta ayet ve hadisleri bir bütün olarak değil, konuya uygun kısmı almıştır.

3. Solakzâde'nin Tarihinde Bazı Kur'an Ayetleri

Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*'de genellikle savaşa ilgili ayetleri kullanmış, bunun yanında çeşitli konularda da konuyu nemine göre ayet tercih etmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi bazen ayetin tamamını alırken bazen de konu ile ilgili kısmını almıştır. Burada *Solakzâde Tarihi*'nde kullanılan ayetlerin bir kısmını ele alarak konular bazında ifade etmeye, bazı ayetleri konularına göre tasnif edip, *Solakzâde Tarihi*'inde geçen kısımları günümüz Türkçesine çevirerek işlemeye çalıştık. Solakzâde'nin aynı ayetleri uygun yerlerde tekrar tekrar kullandığı müşahede edilmiştir.

3.1. Savaşa Teşvik

Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*'nde Ali Paşa'nın savaş için toplantı esnasında Şehzâde Yıldırım Bâyezid Han'a şöyle dediğini aktarır: "Düşman tarafı çok tedbirli ve tedarikli idi. Beri tarafta ise Murad Hüdâvendigâr, Şehzade Yıldırım Bâyezid Han, düşmanın durumunu anlamak için yüksekçe bir yere çıkarak çevreye nazar saldılar. Buradan yeryüzünün sanki demir deryası olmuş, çalkalanarak yattığını gördüler. İslam askerlerinin ise bunun beşte biri kadar olduğunu görünce, işin tedbiri için ileri gelen kumandanları bir araya toplayıp büyük bir harp meclisi topladılar. Bazıları, ağırlık develerinin, askerinin önüne dizilerek metris¹³ şekline getirilmesini, böylece düşman atlarının ürkmesine sebep olup, alaylarının perişan olduktan sonra, onlarla savaşmanın kolay olacağına dair rey ve tedbirlerini söylediler. Lâkin Şehzade Bâyezid bu fikri makul görmedi. Hatta "Muhtemeldir ki, silahını gizleyen düşman, saldırınca, develerimiz ürküp bizim alayımıza dönerse, perişanlığın bize ait olması aşikârdır. Şimdiye kadar, âlemi yaratan Cenabı Allah hazretleri, bu hânedânı himâyeye edegelmiştir. Yine cenabı Allah'a tevekkül ve enbiyanın sultanı olan Hz. Muhammed'in ruhâniyetine tevessül edip yer yer savaşmamız evlâdır." dedi. Hemen Ali Paşa söze başlayarak, Şehzâde Yıldırım Bâyezid Han'ın gönüllerinin beğendiği tedbirini uygun gördüğünü söyledikten sonra: "Bu gece Mushaf-ı Şerif'ten tefâül eyledim. Yeni bir fetih işaret olunarak: "Ey Peygamber! Kâfirlere ve münaфіklara karşı cihad et!"¹⁴ âyeti bana aşikâr oldu. İnşallah, Allah'ın yardımı İslam askerlerine ulaşır. Hile ve al etmeksizin, maksadımızın hâsıl olması ümit olunur" deyince Timurtaş Paşa da "Esas olan söz budur, böyle olması gerekir" dedi. Şüphesiz meydana yiğitçe girmeyi tercih ettiler."¹⁵

Solakzâde, Sultan I. Murad'ın Kosova Savaşı esnasında şöyle dediğini aktarır: "Bu gazâ, Kosova ovasında Sultan Murad Hazretlerinin büyük gazâsıdır. Böyle bir gazâ, kendisinden önce

¹³ Harp yerinde askerlerin muhafazası için yapılan toprak siper.

Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 1993), "Metris", 1/494.

¹⁴ *Kur'ân-ı Kerim Meâlî*, çev. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), et-Tevbe 9/73.

¹⁵ Solakzâde, 46.

herhangi bir padişaha müyesser olmamıştır. Kısaca, hakiki olarak bilinen budur ki, İslam askerleri bu ayin üzere düzen ve tertip olunup savaşa hazırlık esnasında, yüce Padişah Sultan I. Murad iki rekât namaz kılıp her şeyin çaresin bulucu olan Allah'a onun kullarını okşayan dergâhına arz-ı niyaz eyledi. Sonra elini yüzüne sürdü. Bu veçhile münacatta bulunup hacet arzında bulunduktan sonra, yaratıcı Allah'a dayanarak, rahvan yürüyüşlü atına bindi. Zafer kazanan askerinin ortasında dağ gibi sağlam durdu. Kosova, nefir ve kös sedası ile doldu. Sanki o gün, kıyamet günü gibi oldu. Yeryüzü zelzele gibi sarsıldı... Hâsılı o gün hengâm, sabaktan akşama erişinceye kadar cenk ve savaş istihkâm oldu. Kan seli Ceyhun Irmağı gibi her tarafa revan oldu. Düşman kelleleri savaş meydanında yığıldı kaldı. Gece eşliğinde, yine savaştan el çekilmedi. Atları nöbetle yemlediler. Sabaha kadar aralıksız savaştılar. Ertesi günü de savaş ve devam etti. Yokluk kapısını düşmanın yüzüne açtılar.”¹⁶

3.2. Savaşta Düşmanın Düştüğü Durum

Solakzâde, düşmanın savaş esnasındaki durumunu bazen yenilmiş ekine benzetirken, savaşın ne dehşetli bir şey olduğunu ayetlerle destekleyerek, düşmanın durumunu kıyamet günü insanların şaşkın bir vaziyette ne yapacaklarını şaşırان ve birbirinden kaçan insanoğluna benzetir.

Solakzâde, Osmanlı ordusunun Mora'da yaptığı savaştan şöyle aktarır: “Bu büyük kavga esnasında Rumeli kolu şehit oldu. Merkeze sığınmak amacı ile sancaklarını baş aşağı eylediler. Böylece düşmanla karşılaşmaktan yüz çevirdiler. Padişah Yavuz Sultan Selim Hazretleri, bu durumdan haberdar olunca, askerleri bölükleri ile Rumeli askerine yardım için tayin buyurdular. Ancak Şâh İsmail, Rumeli saflarını yok eyledi. Bundan dolayı son derece gururla merkeze doğru gözünü karartmış, hücumu geçmiş idi. Pâdişâhın fermânı mucibince Rumeli dilâverleri, Eabil kuşları gibi, fil sahiplerini andıran düşman üzerine musallat oldular. “*Derken Allah onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi*”¹⁷ ayetinde olduğu gibi tüfenk atmaya başladılar. O düşman kalabalığını yağmur gibi toprağa döktüler. Bu sapık gürûhun eserlerinin fındık taneleri ile ciğerlerini söktüler. Bir taraftan da bölük halkı kınlarından sıyrılmış gibi kılıçları ile üzerlerine hamle eylediler. Hay u huy hadden aştı. Pâdişah hazretleri yoluna gayret edip mülhid askerlerini şaşkına çevirdiler. Özellikle tabl ve nefir sadâsı ile bir yandan da sûr ve nây tesiri ile âleme zelzele, gökkubbeye de velvele verdiler.¹⁸

Solakzâde, Kıbrıs'ın fethi sırasında bu durumu şöyle aktarır: “...Hicret-i Nebevî'nin 978 (1570) yılında o tedbir sâhibi yiğit vezir, zafer-nişan askerler ile zikri geçen Kıbrıs Adası'na geçip kalesinin etrafında kale dövücü toplar ve balyemezler kurdu. Kendisi ile birlikte memur olan beylerbeyi, kol kol, sağa ve sola eyâlet askerlerini yerleştirdi ve kaleyi muhâsara altına aldı. Her gün sabahın erken saatlerinden akşamın karanlıklarının iyice yerleşmesine kadar, yeniçeri tüfenkçilerin hazırladıkları metrislere girerek, kale bedenlerinde bulunan düşmanlar üzerine tüfenk fındıklarını tükürük yağdırır gibi yağdırdılar. Cehennemlik düşman baş çıkartamadı. Bu veçhile tâciz ve tazyik eylediler.

¹⁶ Solakzâde, 183.

¹⁷ el- Fîl 105/5.

¹⁸ Solakzâde, 368.

Öyle ki her birini kertenkeleye ve karıncalara döndürdüler. Lakin kale duvarları çok sağlam ve müstahkem olmakla, bir veçhile gedik açılmadı. Fetih kapıları hiçbir surette açılmayınca, duvarların dibine lağımlar kazdılar. Barut döşeyip, ateş verildiğinde, kaleleri harekete geldi. “...çünkü o saat, zelzelesi çok büyük şeydir”¹⁹ mefhumu zâhir olduğundan başka, “Emrimiz gelince şehirlerin altını üstüne getiriverdik”²⁰ ayetinde belirtildiği gibi olup, “O günkü azap, onların hem üstlerinden hem ayaklarından saracak”²¹ mânâsı zuhura geldi.” İçinde bulunan düşmana “... Eyvah bizlere, doğrusu biz gaflet içinde idik”²² deyip aman dilemeye süratle teşebbüs ettiler.”²³

Solakzâde, Şah İsmail ile yapılan savaşta bu durumu şöyle aktarır: “...Hızır adlı sonu kötü bir öldürülesice kızılbaş -daha sonraları Atçeken demekle maruf olmuş, kızılbaşlar arasında böyle şöhrat kazanmış idi- atını hemen Şâh İsmail’in altına çekiverdi. Şirin canını şâhının uğruna feda eyledi. Kötü yaradılışlı Şâh, zaruri olarak beş on kadar bozguncu adamı ile ister istemez firara başladı. Kurtuluş sahiline can attı. Başını kurtarmak için ardına bakmayıp sürat ve şiâb ile geceyi gündüze kattı. Öyle bir kaçışla firar eyledi ki, yanı sıra gölgesini yakalamaya geleni, düşman zannedirdi. Can korkusu ile “Kaçış nereye?”²⁴ âyetini okurdu. Atçeken Hızır’a birkaç gazi yetişerek, kılıçları ile intikam işini tamam eylediler.”²⁵

Solakzâde, Şehzâde Bâyezid’in babasına karşı gelip ondan kaçmasını, insanların kıyamet gününde birbirinden kaçmasına benzetir.²⁶

Solakzâde bu olayın bir benzerini öyle aktarır: “... Şehzâde Bâyezid, bilgisiz, cahil ve babalık hukukunu ve kardeşlik güneşinin rızasından gafil ve akılsız olmakla, yaptığı kötülüklerin sefahatlerinin nihayetsiz olduğuna bizde de malumat hâsıl oldu. Ancak pâdişâhın gazabından vehme düşüp korkuya kapılarak, o zamanlar üzerine hücum eden nâmütenâhî askerden “o günde kişi kardeşinden kaçır”²⁷ hallerini aynen müşâhede edince, zorunlu olarak kaçıp o yüce silsile ile aramızda dostluk bağı sağlam bir şekilde gerçekleşmiş olduğuna güvenerek, günahlarına özür dileyici olup şefaât ümidi ile muhlisiniz yanına gelip, Allah’a hamd olsun kötü düşünceli ve zararınızı isteyenlerin yanına varmadı.”²⁸

¹⁹ el- Hacc 22/1.

²⁰ el- Hicr 15/74.

²¹ el- Ankebüt 29/55.

²² el- Enbiyâ 21/97.

²³ Solakzâde, 593.

²⁴ el- Kiyâme 75/10.

²⁵ Solakzâde, 369.

²⁶ Celâlzâde Mustafa, *Selim-nâme*, nşr. Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997), 123, 200; Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcu't-Tevârih* (İstanbul: Matb'a-i 'Âmire, 1279), 2/23, 263.

²⁷ el- Abese 80/34.

²⁸ Solakzâde, 559.

3.3. Zafer ve Yardım Allah'tandır

Solakzâde, savaşın ve zaferin kazanılmasının ancak Allah'ın yardımı ile gerçekleşeceğini vurgular. Müslüman askerler savaşlarda daima yardımı daima Allah'tan bekler, O'nun yardımı olmadan zafer kazanmanın çok zor olduğu bilincindedirler.

Solakzâde, Sultan Murad Han'ın Kosova Savaşı'ndan bir sahneyi şöyle aktarır: "...Diğer tarafta Gazi Sultan Murad Han dahi Osmanlı kaidesi üzere saflar tertip edip kendileri bütün varlığı ile fethedici ve askerinin ruhu olarak ordunun merkezinde izzet ve temkin ile durdular. Şehzâde Yıldırım Bâyezid Han, sağ kanadına tayin olundu. Saruca Paşa da kendisinin maiyetine birlikte gönderildi. Şehzâde Yakub Çelebi, Koca Balaban Beg ile sol cenahta durdular. Evrenos Gazi, sağ kolda Subaşı İne Beg de sol kolda maiyetlerine tayin olundular. Mes'ud pâdişâh merkez sağ taraflarında da Ali Paşa ile sol taraflarında Timurtaş Paşa karar eylediler. Yeniçeri gazileri pâdişâh önünde saf bağlayıp Evrenos Beg'in rey ve tedbiri üzere, düşman alayını perişan etmek için iki bin okçu bahadırı, askerlerin önüne yerleştirdi. Bunların binini sağ kol önünde, binini de sol kol önünde durdurdular. Gönlü aydınlık şâh bu şekilde askerlerini tertip edince; savaş meydanına azm eyledi. Önce, öne yerleştirilen okçular düşman tarafına birkaç yayılım ok gönderip, ciğer yakan oklarla, pek çok düşmanı helak ettiler ve toprağa düşürdüler."²⁹

Solakzâde İdris-i Bitlisî'den şu rivâyeti aktarır: "İdris-i Bitlisî'nin rivâyetine göre, savaş meydanından Kamçı Suyu'na varıncaya kadar aradaki mesafe üç günlük yoldur. Kaçanların bir ucu bu suya varıp dayanmıştır. Ağırbaşlı cihan pâdişâhı itimat ettiği yiğitlerin kaçtıklarını görünce, savaş meydanında dağlar gibi dikilip, ihtiyaçlarını karşılayıcısı Yüce Allah'a dua etmeye başladı. Şöyle dedi: "İlâhî, kâinatın hocası ve yaratılmışların varlık defterinin dibâcesi olan Hazreti Peygamber'in temiz ruhlarının safâsı, yüce yaratılmışların cenabının aydınlık ruhlarının parlaklığı için, İslam askerlerini sapıkların ayakları altına alma. Akıbetleri uğur olan gazilerin din düşmanlarının savaş eli ile perişan hâle getirme. Bu veçhile Hazret-i Bâri'ye teveccüh eyledi. Tazarru' ve niyaza başladığında, duası kabul hedefine ulaştı."³⁰

Solakzâde, Fatih Sultan Mehmed'in rüyası yorumlanırken şunları aktarır: "...Fatih Sultan Mehmed uykusundan uyandığı zaman, rüyasını kendi kendine, işin sonunda başarıya ulaşacağı şeklinde yorumlayarak mutlu olmuştu. Ama bir yenilginin olabileceği aklına geldiği zaman hüznülenmiş, keyfi kaçmıştı. Hüznünlü gönlü bu eziklikten kurtulamamıştı. Meclisinde bulunanlara rüyasını açıklamıştı. Onun gölgesinde yetişen, sevgisini kazanan, bilgi ve anlayış sahiplerinden biri, en iyi şekilde rüyayı yorumladı. "Zaferin gerçekleşeceğini müjdeleyerek iyi sonuçlar alınacağına işaret etti. Bu yorumunun gerçek olduğuna dair bir tanıdığım var. İzin var ise arz edeyim." Keremli Padişah onu dinleyeceğini belirtince, tanıdığı şöyle söze başladı; "Bugün Kur'an-ı Kerim'i okurken bu seferin nasıl olacağını, sonucunun nereye varacağını düşünerek Mushaftan yorumlamak istedim. Mübarek harflerini saydım ve bu uğurlu yıla (1473) mutabık geldi." deyince, o adalet ve

²⁹ Solakzâde, 47.

³⁰ Solakzâde, 176.

doğruluk gülistanının gönlündeki goncası, bu gönül açıcı haberdan gül gibi açıldı. Buyurdular ki: “Zaferin bu tarafa olmasına bu falın delaleti nasıldır. İhtimâldir ki aksi bir iş ola?” O olgun kişi cevap verdi: “Ona da iki cevabım vardır. Biri: Tefaul bu taraftan olacağı, galebe ve zafer de bu tarafa hükmolur. Öteki ise: Beşaret gösteren âyet-i kerimede olan Kâf-ı hitap ile muhatap da safâ sofalarının sadrı ve vefâ semalarının bedri olan Muhammed Mustafa hazretleri (sav) olup padişahımın da o isim ile müsemma olup, isim birlikleri vardır.” Bu cevap ile gördüğü rüyayı, padişaha mahsus ve onun üstünlüğünden nasip alacağını beyan eylediler.”³¹

Solakzâde, Yavuz Sultan Selim’in İran şahı Şah İsmail ile yaptığı savaştan şöyle aktarır: “...Yavuz Sultan Selim, düşmanın hezimetini ve Şah’ın hezimet yolunda hızla gayret ettiğini tam olarak öğrendikten ve çevrede işe yaramaz kızılbaşlardan eser kalmadığını mükerrer haberlerle öğrendikten sonra, huzur ve asayiş için, saadetle kendileri de otağlarına kondu. O karanlık gece, makamı yüce Yavuz Sultan Selim hazretlerinin emirleri üzere sayısız kandil ve hesaba gelmez meşaleler ile ordu-yı hümâyûnları lâle bahçesine dönerek süslendi. Sanki lâle bahçesinden bir numune oldu. Sabaha kadar, gaziler uyumadılar. Hepsi ganimet malı toplamakla meşgul oldu. Elleri haddinden fazla ve kıyasa gelmeyecek ölçüde çeşitli ganimet geçti”³²

Solakzâde, Kanunî Sultan Süleyman’ın Zigetvar Kalesi’nin fethinden şunları aktarır: “...Zigetvar hisarında taştan ve kerpiçten zerre eser kalmamış, gerek içerisinde gerekse dışarısında, büyük direkler dikilip her iki direğin aralarına çitler ile istihkâmlar kılınmış idi. (...) o yüksek yaradılışlı ve temiz itikadlı cihad ehlinin fatihi, kalenin fethi için kulların rabbi olan Allah’ın dergâhına niyâz elini açıp: “Âteş-i kahrınla yâ-Râbb oda yansın bu hisâr” diye feryâd ve zâri ile münâcât ve hâcet dileğinde bulundular. Duâsının taşı, icâbet hedefine varınca, Kahhar sıfatı ve mevsûf Allah’ın hikmeti ile hisarın içinde bulunan barut mahzenine bir ateş düşerek, bütün duvarları ve surları yandı, yerle bir oldu. Yıkılması melunlara, mesken kalmadı. Hepsi yerle bir oldu. Kale baştanbaşa bu veçhile yıkılma suretini gösterdiğinde, her taraftan İslam askerleri içerisine koyuldular. Gaib bir nidâ ve şüphe götürmeyen bir ilham ile “Allah’tan yardım ve yakın bir fetih”³³ âvâzesiyle, zemin ve zaman, yer ve gök güm güm gürledi. Savaş meydanının yiğitleri, yok olası düşmana hemen göz açtırmayıp, ateş gibi tesirli kılıçları ile üşüştüler. Bir anda nice bin düşmanı kara toprağa düşürdüler.”³⁴

Solakzâde, Rodos Kalesi’nin fethinden şunları aktarır: “...Daha sonra Rodos Kalesi’nin ele geçirilmesi için, İslam askerleri büyük bir gayret ve himmet sarf etti. Düşman, kaleye bitişik mamur bir kale olan Arap Kalesi adı ile şöhrat bulan bölgeden İslam gazilerine daha çok saldırmakta idi. Nihayet usta nakkablar zemine birçok yerden lağımlar kazdılar. Barut ile doldurduktan sonra yer yer ateşler verdiler. Böylece kalenin burçları havaya uçuruldu. Birçok yerden gedikler açıldı.

³¹ Solakzâde, 336.

³² Solakzâde, 368.

³³ es- Saff 61/13.

³⁴ Solakzâde, 575.

Müslümanlar o gediklerden saldırıya geçtiler. Saldırı esnasında, nice vücut yokluk âleminin ana caddesinde toprağa düştü. Beş ay süren kuşatmadan sonra 929 yılı Safer ayının beşinci günü (24 Aralık 1522) eman ve zaman müjdesi ile kale, uğur ve devlet ile bahtiyar padişah hazretlerinin tasarrufuna geçti. Zafer yüzlü kılıcın hakkı olup, kendisinin yakınında bulunan İstanköy Ada ve Bodrum sapıkların macerasından kurtularak şer'î temizliğe kavuştu. "O gün müminler de Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir"³⁵ ayetinde belirtildiği gibi oldu ve fethe tarih düştü."³⁶

Solakzâde, bazı ayetleri nüzulünden farklı anlamlarda da kullanmıştır. Nitekim Hûd Sûresi'nin 81. ayeti Lût kavminin helakinin vakti ile ilgilidir. Ancak Solakzâde bu ayeti iki farklı nedenle kullanmıştır. Bunlardan birisi; düşmanla savaşıp zafer kazanmayı kendilerine şiar edinen müslüman askerlerin sabırsızlıkla sabah olmasını bekleyişi, diğer birisi ise Yavuz Sultan Selim Han'ın vefatı nedeniyle ülke işlerinin düzene girmesini bekleyen paşaların bir an önce sabah olmasını beklemesidir.

Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*'nde şunları nakleder: "...Bu arada bir dil alınıp kötü işler işleyen generalin fesat dolu tedbirlerinden haberdar olundu. Ülkeler zapt eden Hüdâvendigâr hazretleri de, tehir olunmayarak, hisara yürümelerini ve düşman gemileri yaklaşmadan kaleye girmelerini kararlaştırdı. Bu gönül beğenen tedbirini herkes makul gördü. Padişahın fermânı ile o gece münâdiler; "Yarın yağma günüdür Hazır olun!" çağrısının ayyuka çıkarıp askere tembihlerde bulundular. Yiğitlikte bir parça nasibi olanların ve kalbinde zerresi bulunanların "Sabah vakti yakın değil mi?"³⁷ diyerek sabaha muntazır oldular. Irmaklar gibi coşan İslam askerleri, hisarın yüksek burçlarına, güneş gibi bayraklarını aşikâr edince, dalâlette bulunan düşmanlar etrafa perakende oldular. Sabah rüzgârı fetih müjdesi ile âlemi mesrûr ve handân etmiş idi. Zaferine sığınan askerler, Allah'a tevekkül ederek ve tekbirler söyleyerek bir taraftan hisara doğru yürüdüler."³⁸

Solakzâde, Yavuz Sultan Selim'in vefatındaki bir olayı şöyle nakleder: "...Merhum Hasan Can'dan menkuldür ki, ... emr-i hümâyûnlarına imtisal ederek bir kere Yâsin-i Şerîf'i hatmeyledim. Benimle birlikte (orada bulunanlar da) okudular ve Yavuz Sultan Selim emâneti sahibine teslim eyledi.

Gözün yumdu temaşâ-yı cihandan,
Ferâgat buldu gavga-yı zamandan.

O anda has hademeleri çok ağladı. Birkaç tanesi, yüksek sesle ağlamaya ve avazlarını yükselterek, Hasodabaşılık mansıbı ilâvesiyle Hazinedarbaşı olan Süleyman Ağa, -sonra vezir-i a'zam olmuştur- böyle olduğunu görünce aşırı vehimden dolayı, yeniçeri taifesinin duruma vâkıf olup hazineye el uzatmalarına ihtimâl verdi. Ağlayanların ağıtlarını derhal kesmelerini ve sabır tavsiyesinde bulundu. Sükûn bulmaları için has hademelerini teskin eyledi. Sabah olunca, eski usûl

³⁵ er- Rûm 30/4.

³⁶ Solakzâde, 442.

³⁷ Hûd 11/81.

³⁸ Solakzâde, 235.

üzere divan kuruldu ve erkân geldiler. Pirî Paşa içeri girdiğinde, gam dolu gözleri yaşla dolu ve yaş yerine kan gelmek mertebesine varmış idi. Mümkün olduğu kadar sırrını keşfetmeye çalışarak, şehzâde Sultan Süleyman gelinceye kadar, cihan padişahının vefatı haberini halktan gizli tutmaya gayret ve dikkat gösterdiler. O gün, divan merasimi eskiden olduğu gibi icrâ olundu.”³⁹

3.4. Savaşta İstişare

Solakzâde, savaşlarda istişarenin ne kadar mühim olduğunu, istişare etmeyen pişman olduğu bilincindedir. O, bu önemli konuyu eserinde de vurgular.

Solakzâde, Zigetvar Kalesi’nin fethi sırasında ordu komutanlarının yaptığı toplantıdan şöyle aktarır: “...Zigetvar Kalesi önüne gelen Osmanlı askerleri kalede gedik açmaya imkân bulamayıp, çevresinde bulunan su ve bataklıktan dolayı, duvar altına girerek siper kazamadılar. İsbetli karar sahibi vezirler, beyler ve komutanlarla bir araya gelerek; “iş konusunda onlara danış”⁴⁰ âyeti gereğince müşavere eylediklerinde, isabet üzere olan kararları bunun üzerine verildi. Toprak sürüp, kaleye karşı dağ gibi heybetli bir tepe bina eyleyip, üzerine toplar kurarak, hisarın içine atmayı kararlaştırdılar. Kalede mahsur bulunan cehennemlik kâfirleri birbirine katarlar. Bu gönüller beğenen üslup üzere, tedbirleri makul görülüp, bütün mansûr ve muzaffer askerlere tembih ve nidâlar olundu. Hepsinin bu emre büyük bir gayret ve ihtimam göstermeleri istendi.”⁴¹

Solakzâde yine istişare konusunda şunları aktarır: “...Bu güzel tarz ve beğenilecek üslup ile kış ortasına kadar serhatleri koruma ve kapıları muhafazada tam bir ihtimam olundu. Kış ortası ve soğuklarının şiddetinin geçme zamanı olduğunda, o akıllı vezir Sadrazam Mesih Paşa, şöyle bir fikre düştü. Bahar zamanına, nehirlerin taşkınlığı ve yağmurların yağmasına çok kalmayıp, zafer-i-şiâr askerlerin toplanma zamanı gelmiştir. O uğurlara yaklaşılacak zamanda, cihad ve ülkeler fethedici amellerin müsebbibi olan askerlerin toplanması için, Bağdat dârusselâmında olan Cigalazâde Sinan Paşa’nın seraskerliği ile zafer kazanan askerlere rehberliği kâfi gelir mi? yoksa Der-i Devlet’ten namı bir veziri komutan tayin edip, ilkbaharda Acem diyarına gönderilmesi mi lazımdır? Tayin olması lâzım geldiği takdirde, Der-i Devlet’ten gönderilen Erzurum tarafından, Cigalazâde Sinan Paşa’nın da, Bağdat tarafından düşman diyarına hareket eylemeleri evlâ mı olur? Yoksa komutanın bir mi olması gerekir. Özellikle zan ile konuşmakta olana, cezm için “iş konusunda onlara danış”⁴² ayeti gereği vezirler, ulemâ ve işlerde tecrübesi olanlar ile müşâvere etti. Padişahın iznini alarak, bu akıl sahipleri ile mübâşeret edip, her tedbirli vezire, padişahın hocasına, asrın müftüsü olan bilgili ve fâzıl şeyhülislâma, kazaskerlikten emekli olanlara, bu fikri içine alan tezkireler yazdı.”⁴³

---

³⁹ Solakzâde, 422.

⁴⁰ Âl-i İmrân 3/159.

⁴¹ Solakzâde, 574.

⁴² Âl-i İmrân 3/159.

⁴³ Solakzâde, 611.

3.5. Ölüm

Solakzâde ölümün bir gerçek olduğunu, ondan kaçmanın imkânsız olduğu, ölümsüz hiç kimsenin olmadığını vurgular. Her yaşayanın mutlaka bir gün öleceğini ifade eder. Hiç kimse kimin cennete gideceğini bilemezken Solakzâde, padişahın cenneti gittiğini ifade ederek büyük bir iddiada bulunmuştur.

Solakzâde, Yavuz Sultan Selim Han'ın babası Bâyezid Han'ın ölümünü şöyle aktarır; "...Sultan Selim Han şehre dâhil olup, hilafet merkezine döndü. Bu sırada Hakan, yani Sultan Bâyezid Han hazretlerinin mübarek yaşları ihtiyarlığa vasıl olmuş ve yetmiş dâhil olmasına az kalmıştı. Ecel pençesi, hayatının sert ve keskin ölüm gömleğini hazırlamışlar, hasta mizaçlarını ele almak derecesine varmışlardı. Bu hal ile merhaleleri kat' ve menzilleri tayy ederek, henüz ikametleri mahalline vusül müyesser olmamışken, Edirne yakınlarında Söğütlü nam mevkide "*Rabbimizin başışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun*"⁴⁴ emrine imtisal farz olmakla aynı yılın (1512) rebiulevvel ayının onuncu gününde (12 Mayıs 1512) aydınlık dolu ruhları, mukaddes canibe uçtu ve cenneti kendisine yuva eyledi."⁴⁵

Solakzâde, Orhan Gazi'nin ölümünü şöyle aktarır: "...Sultan Orhan Hazretleri mansûr ve muzaffer olduklarına gerçi mesrur oldu ve sevindi; ancak evladından ayrı kaldığı için hayli zaman matem tuttu. Bu gam ve elemle hastalanarak, günden güne zayıfladı ve kuvvetten düştü. Nihâyet kendisi de âhirete göçün mukarrer olduğunu anlayarak, saltanat işlerini oğlu Sultan Murad Han'a vasiyet eyledi. ...Bu minval üzere vasiyetlerinin tamam buyurduklarında temiz ruhu "*Rabbine, senden razı olarak dön*"⁴⁶ kavli ile pâk gökyüzüne uçtu. (Allah rahmet eylesin). Nûr dolu mezarları Bursa hisarında daha evvel Manastır adı ile anılan mevzide bulunmaktadır. Bu ciğerler dağılayan olay 760 (1358) tarihinde merhum Süleyman Paşa'nın vefatından iki ay sonra meydana geldi."⁴⁷

Solakzâde, Şehzâde Süleyman'ın ölümünü şöyle aktarır: "...Bu esnada namli Şehzâde avlanmak aruzuna kapılarak, elinde tuttuğu doğanı, avının arkasından göndermişti. Kendisi de atını mahmuzlayarak koşturunca, kaza ile atın ayağı, bir köstebek deliğine takıldı. At tökezleyip yanının üstüne düştü. Şehzâde Süleyman yıkılan atın altında kaldı ve ruhu arş-ı âlâya uçtu. Gaziler ağlayarak "*Her şey Allah'a dönecektir*"⁴⁸ ayetini okuyup, mübarek cesetlerini kaldırdılar. Bolayır'da kendi yaptırdığı mescidin karşısına defnettiler."⁴⁹

Solakzâde, Şehzâde Sultan Mehmed Han'ın vefatını şöyle aktarır: "...Manisa eyaletinde vali olan bahtiyar Şehzâde Sultan Mehmed Han'ın ecelin pençesine yakalandığını, aynı yılın Şaban ayının sekizinci gecesi mübarek ruhlarının cennete uçtuğunu bildirdiler. Uğurlu padişah hazretleri, hüznün ve infialde Hazreti Yakub ile hem-hâl oldu. Güzel hatıralarında melâl tozları zuhur eyledi.

⁴⁴ Âl-i İmrân 3/133.

⁴⁵ Solakzâde, 348.

⁴⁶ el- Fecr 89/28.

⁴⁷ Solakzâde, 27; Hoca Sadeddin, 1/65.

⁴⁸ el- Bakara 2/105.

⁴⁹ Solakzâde, 26.

Nihayet sabır ve tahammülü evlâ gördüler. ...Şehzâde'nin cenazesini Sultan Bâyezid Cami-i şerifinde, bütün müslümanlar ile şanı yüce padişah hazretleri hazır olduğu halde namazını kıldıktan sonra, şehir ortasında yeniçerilere mahsus Eski odalar yakınında defn ettirildi. Ayrıca mübarek mezarlarının yanına iki minareli ve ikişer şerefeli bir cami, imaret ve güzel bir medrese inşasına ferman buyurdular.”⁵⁰

Solakzâde, Sultan III. Mehmed'in Eğri seferinden şunları aktarır: “...Beğenilecek bir şekilde, bütün zafer ve sefer ihtiyaçları hazırlanırken, Hikmet-i Rabbâni ve hakkın takdiri ile Sinan Paşa'nın ikbal güneşinin sönmesine kem göz erişip, huyunda değişiklik ve kendisinde üzüntü meydana geldi. Divana gayretle gelirken istirahat etmedi, sonunda hastalığı arttı, acıları şiddetlendi ve ecele esir olup, hastalığın eteğine yakalanıp, birkaç gün tek başına divana gelmeye mecali ve hareket etmeye hali kalmadı. Son bir divan gününde, ikinci vaktinden sonra akıl kulağı, ““Üzerindeki her şey fânidir”⁵¹ nidasını işitip, ruhunun kuşu ten kafesinden uçup gitti.”⁵²

3.6. Benzetmeler

Solakzâde eserinde canlı benzetmeler yapar, okuyucuya adeta o anı yaşatır. Hadîd Sûresi'nin 25. Ayetindeki demirin faydaları, o dönemdeki savaşta kullanılan savaş malzemeleridir. Bazı Osmanlı tarihçileri, savaşta kullanılan silahların çokluğundan dolayı savaş meydanını demir denizine benzetirler.⁵³

Solakzâde, Kanunî Sultan Süleyman'ın İran padişahı Şâh Tahmasb'a gönderdiği emirden şunları aktarır: “... Eğer kalbinde iman ışığından zerre ve vicdanının bahçesinde de dinî akidelerden taze bir yaprak var ise, Ehl-i İslam'a uyar, şimdiye kadar olan Râfizî ve dinsiz sapıklığına da tevbe kılarınsın. Kaçmalarla, arsızlığı ve hesaba gelmez dinsizlerle yanında akılsız haşerat ve kendini sipehsâlâr zannetmeyi bırakıp, deryalar gibi sebat üzere askerime mukabil gelirsin. Böylece ilahi mukadderattan âlemin gizli köşelerindeki olayların çıkışını gözlemleyesin. Eğer korku ve haşyet ile firarına sebep olan top ve tüfenk ise, o mâkule cenk aletleri dinsiz Râfiziler için hazır ve amâde olmuştur. Onlar için ahenk olmayıp, ahvâlleri malum olan mekruh kalabalığın define ok ve yay ile ibtaldeki savaş ve cenk kâfidir. Bela kılıcını çalmak ve süngüyü uzatmak onları yok edeceği aşikârdır. İslam askerlerinden tabi olanlardan nasihatler tamam oldu vesselam.”⁵⁴

Solakzâde, Timur'un Yıldırım Bâyezid Han'a elçi gönderdiğini, Yıldırım Bâyezid Han da gelen elçilere uygun cevaplar vererek geri gönderdiğini Timur'un geri gelen elçilerine verdiği cevabı şöyle aktarır: “...Zikri geçen bu elçiler Timur'un huzurun geldiklerinde, Yıldırım Bâyezid Han'ın bu çeşit öfke saçan sözlerine pek çok da ilaveler yaparak, nakledip açıkladıklarında, Timur'un öfke ateşini

⁵⁰ Solakzâde, 506-507.

⁵¹ er- Rahmân 55/26.

⁵² Solakzâde, 631.

⁵³ Celâlzâde Mustafa, *Selim-nâme*, 117, 186; Hoca Sadeddin, 2/362.

⁵⁴ Solakzâde, 528.

“Oysa onlar bulutların yürüdüğü gibi yürümektedirler”⁵⁵ suretinde zuhur edip, vakit geçirmeden Anadolu ülkeleri üzerine niyetiyle 803 Muharrem'inde Sivas Kalesi'ni harap edip yıkmaya başladı.⁵⁶

Solakzâde, Kanunî Sultan Süleyman'ın Boğdan Kalesi'ni fethinde şunları aktarır: “...Nalçın demekle meşhur ve etrafı mamur olan şehirde Boğdan Voyvodası Petro, arsızlığı ve iz'ansızlığı ile 80.000 civarı asker ile Potşan adlı sarp dağın nihâyetinde ve ormanlık arasında alaylarını bağlayarak İslam askerlerine, geçerken zarar ve ziyan erişirmek için bulunuyordu. Petro bu düşüncede iken, İslam askerlerinin tantana, şevket ve dârâtını “Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin...”⁵⁷ âyetinin hikmetini aynen müşahede etmekle pis canına korku müstevli oldu. Hemen karanlık bir gecede, kendisine sığınak yaptığı hisarına hareket eyledi. Hezimete uğrayacak olan askerlerine de perişanlık el verdi. Canını kurtarmak için her biri bir canibe perakende oldu. Düşman askerlerinin perişan ve perakende olduğu haberi alındı.”⁵⁸

Solakzâde, Sultan Murad'ın İzmir'i fethini anlatırken onun dönemini İrem şehrine benzeterek şöyle aktarır: “...Yüce Allah'ın yardımı ile Sultan Murad'ın saltanat bahçesi “Bir ülkede benzeri olmayan sütunlarla çevrili İrem şehrine ki, hiçbir ülkede onun benzeri ve eşi yaratılmamıştı”⁵⁹ dönmüş bulunuyordu. Onun döneminde zafer ve fetihlerin gülleri açmaya başladı.”⁶⁰

Solakzâde, Kanunî Sultan Süleyman'ın Belgrad seferinden şunları aktarır; “...Macar ülkesinin kilidi olan Belgrad Kalesi'nin fethedilmesinin çok önemli bir husus olduğu iyice anlaşılmıştı. Hilafeti elinde tutan padişah hazretleri, nusret-penah gaziler ile Sirem semtinden Belgrad tarafına doğru yola koyuldu. Şaban ayının yerimi yedinci günü (2 Ağustos 1521), cihat mahalli olan ve “hiçbir ülkede onun benzeri ve eşi yaratılmamıştı”⁶¹ ayetinin anlamı ile özdeşleşen Belgrad Kalesi'nin etrafında metrisler kuruldu. Tam otuz gün kuşatıldı.”⁶²

Solakzâde, Sultan Bâyezid'in Filibe'yi fethinde şunları aktarır: “...Tekrar Sofya'ya geldiklerinde, adı geçen kalelerin tamamlandığı ve istihkâmlarının gerçekleştirildiği yüce padişah eşiğine arz olundu. Askere izin verip, Filibe'nin ovasında sürgün avı ferman buyurdular. Bu sırada vilayet halkı, üçer günlük yoldan avlarını sürüp o geniş sahrayı vahşi hayvanların mahşerine döndürdüler. “Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman”⁶³ ayetini aşikâr eylediler. Aynı yılın Şaban ayında Edirne'ye geldiler.”⁶⁴

Solakzâde, Sultan Bâyezid'in İnebahtı deniz savaşından şunları aktarır: “...Gemiler birbirine karıldı; gök gürlemesi gibi iki taraftan toplar ve tüfenkler atıldı. Cenk zamanı uzadı ve düşmanın

⁵⁵ en- Neml 27/88.

⁵⁶ Solakzâde, 67.

⁵⁷ en- Neml 27/18.

⁵⁸ Solakzâde, 496.

⁵⁹ el-Fecr 89/7-8.

⁶⁰ Solakzâde, 153.

⁶¹ el-Fecr 89/8.

⁶² Solakzâde, 439.

⁶³ et- Tekvir 81/5.

⁶⁴ Solakzâde, 292.

saldırısı şiddetlendi, Yenişehir hâkimi Kemal Beg ve Burak Reis ile nice namlı reisler, beş yüze yakın dilaverler o muharebede şehadet rütbesine nail oldular. Rahmet deryasına gark oldular. ... Bir seher vakti, altın renkli güneşin gemisi, kana bulanmış denizin şafağından ortaya çıktığında, gemiler ile İslam gazileri “Denizde yüce dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur”⁶⁵ ayetini, muhafazada bulunan hisardakilere bildirince, eski ahitleri üzerine hemen kale anahtarlarını Mustafa Paşa'ya gönderip eman istediler.”⁶⁶

3.7. Allah'ın İradesi

Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*'nde Allah'a olan inancını ve her şeyin O'nun istemesiyle meydana geldiğini, O'nun her şeye gücünün yettiğini, mülkü, saltanatı ve fazileti, istediğine verdiği vurgular.

Solakzâde Kemah Kalesi'nin fethinden şunları aktarır: “...Kemah Kalesi, daha önce Allah'ın mağfiretine kavuşmuş olan Yıldırım Bâyezid Han devrinde ele geçirilmiş, sonra da üstün gelen Timur bu kaleyi gasp ederek almış idi. Bir nice müddet sonra kızılbaşların tasarrufuna geçmişti... Bıyıklı Mehmed Paşa ülkeler fetheden padişahın fermanı ile daha önce kalenin muhasarası ile meşgul idi. Hisarın içinde bulunan dinsizlerin kaleyi başlarına dar ve aydınlık günlerini cihanı gören gözlerine karanlık eylemişti. Göz açtırmayarak baskınlar verip kısa zaman içinde fetih ve teshir eylemiş, kumandanlarını da kılıçtan geçirmiş, aile ve çocuklarını esir ederek zincire vurmuştur. Fetihden sonra ülkeleri süsleyen cihan padişahı, gönüller açan kaleyi temaşa eyleyip içeri girdiğinde, Cenâb-ı Allah'ın dergâhına yüzlerce hamd ü senâ eyledi. Hisarın zaptına yetecek kadar asker bırakarak, Karaçinoğlu Ahmed Beg'i beğenilecek fikir sahibi zümresine mensup olması dolayısıyla, kale muhafazasına memur eyledi.”⁶⁷

“... Diğer taraftan vezir-i a'zam Sinan Paşa da, şevket ve heybet ile alaylarını alarak otağa çıktı. Yola revan oldu. Şamlı alayı ise İlgar ile Ferhat Paşa'ya eriştiklerinde dertli paşa o mahalde birkaç kimseye malını saçmak suretiyle Şamlı alayını yağma ile meşgul oldu. Kendisi hemen çok uzaklara gitti. Şamlılar yine takip düşüncesinde iken, adı geçen malları aralarında bölüşüp, birbirlerinden ayrılmamaları da tembih edildiği için, bunun kavgasına düştüler. Yollarda dökülen eşyalara üşüştüler. Hele bir aralık Ferhat İstanbul yakınında bulunan çiftliğine geldi. Orada gizlenerek başını kurtardı.”⁶⁸

“...Ülkeler fetheden serdar, Türklere bahşişler bahşeden cömert vezir-i a'zam İbrahim Paşa hazretleri savaşta çarpışarak, sapık kral ile barış antlaşması yaptı. Kendisi zafer-şiâr askerleri ve nusret ünvanlı gazileri ile İslam serhaddine gitmeden önce, ileriye sulh ve eman akdi için Murad Paşa ile Mehmed Kethüdâ'yı göndermişti. Bu iki iş bilir ve mert kişiler, acı tatlı her türlü hazırlıklarını yapıp, kendilerine lazım olan adamlarıyla Estergon tarafına, kötü işler işleyen kralın

---

⁶⁵ er- Rahmân 55/24.

⁶⁶ Solakzâde, 310.

⁶⁷ Solakzâde, 378.

⁶⁸ Solakzâde, 627.

vekilleriyle mülakata azim ve bu hayır eserleri ile dolu işi vücuda getirmeye gayret eylediler. Sadrazam İbrahim Paşa da Allah'a tevekkül etti.”⁶⁹

“... Zikri geçen paşanın uygunsuz durumları, lewend ve aşağılık kimselerle rezil ve kalleşler zümresinin telkiniyle, belki onların cahilane sapıklık ve hacaletini göstermesi, “Padişahın seraskerleri böyle buyurdu” diye defalarca dillerde nida ettirmesi ve bilcümle nasihat verenlere incinip, kendi bildiğinden dönmeyip, merhum İskender Çelebi gibi ihtiyar azizin haksız yere ve günahsız olarak katline sebep olması “... Allah azîzdir (mutlak güç ve otorite sahibidir) intikam sahibidir, kimsenin yaptığıını yanına bırakmaz”⁷⁰ ayetinde belirtildiği gibi 942 Ramazanının yirmi ikinci gecesi (15 Mart 1536) katledilerek cezasını buldu.”⁷¹

“... Yine Müslüman kanı ile yeryüzü renk almaya yaklaşmıştı. Nasihatçilerin öğütleri hiçbir tarafa fayda vermedi. Ayrılık ateşinin şulelerine kimse engel olamadı. Bu iki deniz dalgası, yani taht ve taç sahibi padişah, bir yere gelip fitne dalgaları gibi birbirlerine çarptılar, zulümler dağ gibi büyümüştü. “... Bu sonsuz kudret sahibi, her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir”⁷² ayetinde beyan edildiği gibi Sultan Yıldırım Bâyezid de, mağrur Timur'un ülkenin vilayetlerini yağma ederek Tokat yolundan Ankara üzerine geldiğini haber alınca, kendileri de hemen yanında bulunan zafer yüzlü askerleri ile Tokat'a vardı.”⁷³

4. Sonuç

Kur'an-ı Kerim, insanlığın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak, onların din ve dünya işlerini düzenlemeleri için rehber olarak gönderilmiştir. O, sınırlı bir zaman dilimi ve belli bir coğrafyada yaşayan toplumlar için olmayıp, evrensel bir kitaptır. Bundan sonra da ilahî bir kitap gelmeyeceğinden, insanlar iki cihanda da mutlu olabilmek, dinî ve ahlâkî sorunlarını çözebilmek için başvurmaları gereken bir rehberdir.

Osmanlı Devleti aynı zamanda bir İslam devletidir. Bu nedenle de Osmanlı Devleti İslam dinini cihana yayma ve tüm insanlığı kuşatma idealini gerçekleştirmek için bunu devletin politikası haline getirmiştir. İslam'da devlet başkanı; müslümanların dinî ve dünyevî işlerini yürüten en büyük makamdır. Solakzâde, Osmanlı padişahlarını yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak kabul etmişler ve onların yaptıkları işleri dinî bir zemine oturtma kaygısıyla padişahların yaptıkları işleri ayet ve hadislerle destekleme yoluna gitmiştir.

Müellifin anlatımı zenginleştirmek ve kolay anlaşılmasını sağlamak için kullandığı deyim ve atasözleri bugün bile kullanılmaktadır. O dönemin tarih yazıcılığında anlatımı kuvvetlendirmek, konuları dini bir kaynağa dayandırmak için yaygın olarak kullanılan ayet ve hadislere bolca rastlanmaktadır. *Solakzâde Tarihi'nde* Arapça ve Farsça beyitlere çokça rastlamak mümkündür. Her

⁶⁹ Solakzâde, 660.

⁷⁰ İbrâhîm 14/47.

⁷¹ Solakzâde, 491.

⁷² Yâsîn 36/38.

⁷³ Solakzâde, 72.

ne kadar eser orijinallikten uzak olsa da dil ve anlatım bakımından sade ve anlaşılır olması, olayları uygun bir şekilde özetlemesi nedeniyle Osmanlı tarihi yönünden önemli bir kaynaktır.

Solakzâde, eserinde savaş anını ve sonunu ifade ederken, kıyametle ilgili Kur'an ayetlerini savaşa ilişkilendirerek savaşı kıyamete benzetmiştir. O, savaşın dışında önemli gördüğü günlük olaylar, tarihî eserler, müslümanların yapması gereken işler, insanların faydalanması için yapılan eserler içinde Kur'an ayetlerini referans olarak almıştır.

Solakzâde eserinde âyetleri fazlaca kullanmış olmasını şu esasa bağlamak mümkündür: Solakzâde, kültürel ortamı ve genellikle ansiklopedik bilim adamı özelliğini taşıyan, aldığı eğitim gereği, tefsir ve hadis gibi dinî bilimleri özümsemiş bir âlimdir.

Kaynakça

- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. 3 Cilt. İstanbul: Matb'a-i 'Âmire, 1342.
- Celâlzâde Mustafa. *Selim-nâme*. nşr. Ahmet Uğur- Mustafa Çuhadar, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Hoca Sadeddin Efendi. *Tâcu't-Tevârih*. 2 Cilt. İstanbul: Matb'a-i 'Âmire, 1279.
- Kur'ân-ı Kerim Meâli*, çev. Hayrettin Karaman vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Karslızâde Cemâleddin Mehmed, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Âyine-i Zurefâ*, nşr. Mustafa Arslan. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.
- Lokmacı, Süleyman. "Solakzâde Tarihi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyât Araştırma Enstitüsü Dergisi* 63 (Eylül 2018), 514-531.
- Mustafa Safâyî Efendi. *Tezkire*. nşr. Pervin Çapan. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005.
- Özcan, Abdulkadir. "Solakzâde Mehmed Hemdemî". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 37/370-372. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Özergin, M. Kemal. "Solakzâde Mehmed Hemdemî". *MEB İslâm Ansiklopedisi*. 10/748-749. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1998.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Solakzâde Mehmed Hemdemî Efendi. *Tarih-i Solakzâde*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası 1297.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Kapıkulu Ocakları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1943.

The Usage of Quran Verses in the Solakzâda History

Dr. Öğr. Görevlisi Kadir Erbil

Extended Abstract

Solakzâda was one of the important poets of the 17th century and although it is known that he had a divan with the pseudonym Hamdamî, this divan did not reach our time. Apart from his book *History of Solakzâda*, he is also the author of the *Fihrist-i Shâhân*, a poetic work in which he wrote important political events that took place during the time of the ascension of the sultans to the throne and their reign until the reign of Murad IV. The author wrote this work so that the Ottoman History to be known by everyone.

Solakzâda became famous in music with the pseudonym Miskalî and composed works in the *maqams* (themes) of *muhayyar* and *rast*. The reason why he is called by the pseudonym Miskalî is that he invented the wind instrument called *miskal* and performed this instrument successfully. It is known that he has twenty-nine *pashrawis*, some of which were performed by *mahtaran*, including the *husaynî pashrawi* called Baharistan, the *ushshak pashrawi*, the *nawâ pashrawi*, the *pashrawi pashrawi*, the *segâh pashrawi*, the *nishabûr pashrawi*, the *ajam pashrawi*, the *rast pashrawi*, *evich saz samâ* and two *mahur* songs. None of his works with lyrics survived until today.

Solakzâda, in his own words, showed an interest in history books from his childhood; he wanted to write a work by exposing the events and strange events that took place in the auspicious times of the Ottoman sultans, so that he will be remembered until Doomsday. Although he postponed this request due to some of his intellectual crises, he managed to write his work entitled *Nawâdir al-wuku*, which is famous with the title of *History of Solakzâda*, by the help of the encouragement of Hasodabashî Hasan Aga. He expresses that period in his work as follows; "Since childhood, I have been researching history books and responding according to my knowledge, as much as I can, whatever they asked about any topic. I always thought of writing about the strange cases and the events that occurred during the auspicious times of the Ottoman sultans and the ones that I actually remember. Thus, I wanted to leave a work in the world in my own way.

Âdemîn zâtı fenâ encâmıdır (*the self of Adam is mortal*)

Haşre dek bâki kılan bir nâmıdır. (*the eternal one is the fame*)

Finally, this weak and powerless Solakzâda, was in a state of neglect, with my mind becoming miserable with the passing of time and the change of circumstances. Hasan Aga, who was an angel-tempered person and who was still in the Sarhane-i Hassa, was a real person who wanted the good of religion and the state in every aspect. He received the grants which bestowed to those generous persons and the wise men who educate people for many times and was in my prayers day and night."

The work on Ottoman history entitled *Nawâdir al-wuku* by Solakzâda, is one of the most valuable works of its period. There are many copies of this work in Turkey and abroad.

The *History of Solakzâda* is not similar to the works written in that period in terms of language. It has been written in very plain Turkish, without fancy and long expressions; and a language close to the

everyday speaking is used. It is seen that the idioms and proverbs used by Solakzâda to enrich the way of his narration are used even today.

The authors who wrote the Ottoman history in the 16th and 17th centuries and earlier periods were so familiar with the Qur'an and the hadiths that when they were telling the events they placed the relevant verses and hadiths in a skillful and literary manner in an integrity that does not distort the content of the text and the rhythm in the poem. The authors regard the news of the Qur'an and the hadiths about the past and their historical events and narratives within a new perspective, and drew exemplary and guiding conclusions for the next generations. Ottoman historians applied the method of referring to the Qur'anic verses not only when writing history books, but in all areas of life.

Solakzâda also tried to strengthen his expression by using Arabic and Persian couplets in his work. He did not take the verses and hadiths as a whole, but took the part in accordance with the content and rhythm. His use of these verses and hadiths is based on two main reasons. The first is that the author has a deep and rich knowledge of the cultural background regarding both branches of knowledge. He has basic Islamic knowledge such as tafsir (exegesis), hadith and fiqh (Islamic jurisprudence) as a result of his education. Second, mentioning verses and hadiths in his work became a traditional method at that time.

Solakzâda implicitly criticized the sultans of his time for their attitude towards science and scholars by showing the previous sultans as an exemplary. The author, in criticizing the irregularities that emerged in the era of Yıldırım Bayazid, gave the periods of Osman Gazi and Orhan Gazi as examples to be followed, stating that these sultans listened to the words of the scholars and show respect to their views. Solakzâda also criticized the historians, sometimes by giving their names and sometimes not.

The Ottoman State is also an Islamic state. For this reason, the Ottoman Empire made it a policy of the state to realize the ideal of spreading the religion of Islam to the world and surrounding all humanity. Head of state in Islam is the highest authority that carries out the religious and worldly affairs of Muslims. Solakzâda accepted the Ottoman sultans as the caliphs of God on earth, and with the concern of putting their works on a religious basis, he sought to support the works of the sultans with verses and hadiths.

While expressing the course and the end of the war in his work, Solakzâda likened the war to the Judgement Day by associating the Quranic verses about the with war. He also took the verses of the Qur'an as a reference in accounting the daily events, historical works, the responsibilities of Muslims, and the works made for the benefit of people.

It is possible to account for the fact that Solakzâda used the verses a lot in his work on the following basis: Solakzâda is a scholar who has the characteristics of an encyclopedic scientist in the cultural environment and has absorbed religious sciences such as exegesis and hadith as a result of the education he received.

Keywords: Islamic History, Ottoman History, Solakzâde Mehmed Hemdemî, Verse, War.